

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce:

Tereza BRÁZDOVÁ, *Prostituce v Praze na přelomu 19./20. století a její obraz v literatuře*, FHS UK Praha 2015, stran 50.

Předložená práce je zajímavým propojením dějepisného bádání o prostituci (v Praze v 19. a na počátku 20. století; práce je založena na vyhodnocení historiografické literatury) s jejím obrazem v dobové krásné literatuře. Autorka podrobně rozebírá jednotlivé roviny a perspektivy dějepisného pohledu na prostituci a návazně rozebírá vybraná díla z krásné literatury s otázkou, jak je v nich prostituce představena. Práce je po obsahové i formální stránce v zásadě zdařilá. V následujícím textu se ujímám role oponenta a vyslovuji vůči práci několik připomínek či otázek. Chápu je především jako podněty do dalších diskusí, nikoli jako výtky, které by jakkoli zpochybňovaly úroveň této studie.

(1.) S historiografickou literaturou je však nutno pracovat obezřetně přinejmenším v tom smyslu, že musíme rozlišovat mezi z ní (a) přejímanou "empirií" (tj., řekněme, "faktickými výpověďmi") a z ní (b) přebíranými interpretacemi, hodnotícími soudy jejích autorů, hypotézami a pod. Prvé můžeme přebírat jako určitou výpověď o skutečnosti, druhé jako určitou tezi, kterou bychom měli vždy spíše podrobovat diskusi, než považovat za nesporný obraz reality. Příkladem může být s odkazem na Milenu Lenderovou učiněný výklad: "Nebylo žádoucí, aby žena projevovala touhu po pohlavním styku, natož aby si ho užívala - konečně, z čistě praktického hlediska, to ani není nutné. Její chování při aktu samotném mělo mít pouze pasivní charakter, na obtíž byla smysluplnost a jakákoli známka sexuální žádostivosti či dokonce iniciativy ze strany ženy. Sex s manželkou se tak oprostil od jakékoli známky erotičnosti, stal se z něj pouhý tělesný akt provozovaný za jediným účelem - plozením potomků" (s. 4). Plně uznávám, že autorka předkládané práce se zde opírá o autoritu přední české badatelky. Přece však se ptám, nebylo by lepší takovéto obecné charakteristiky zkusit spíše falzifikovat? Předně lze namítnout, že takováto charakteristika *směšuje* různé roviny popisu či různé perspektivy, totiž přinejmenším m *dobový normativní postoj* (ať světských právních norem, ať nábožensko-etických norem, nesených mnoha kázáními) a *psycho-sociálními podobami* vlastního faktického prožívání světa jednotlivými aktéry. Právě tak *navzájem mísí* různé vrstvy sociální skutečnosti, jakoby byla tato charakteristika platná *vždy a pro všechny* části, vrstvy či segmenty socio-kulturní skutečnosti a to ve *všech situacích*, do nichž *každý* aktér vstupoval. Avšak, při vši úctě vůči autoritě badatelů a badatelek, jako je Milena Lenderová, tak tomu asi jen sotva bylo. Námítky by šlo opřít třeba o to, že i některá kazatelská literatura je od dob osvícenství poměrně příznivě nakloněna radostem manželského soužití, příkladem budiž text *Naučení pro ženicha nevěstu*, které sepsal Kvířin Josef Chylík (editováno v: Jana RATAJOVÁ - Lucie STORCHOVÁ [eds.], *Žádná ženská člověk není. Polarizace genderů v českojazyčné literatuře druhé poloviny 18. století*, Praha 2016, 1s. 265-287). Náboženská literatura někdy přímo brojí proti sexualitě bez duchovního rozměru (bez lásky). Příkladem - pravda z 16. století a od novokřtěnců - budiž to, že spiritualizují světské instituce (např. jedině duchovní obsah zaručuje, že manželství není pouhým tělesným soužitím [fleischliche Gesellschaft], stejným jakým je soužití nemanželské. Srov.: Rard VAN DÜLMEN, *Reformation als Revolution. Soziale Bewegung religiöser Radikalismus in der deutschen Reformation*, Frankfurt am Main 1993, s. např. 184 a 193). Tvrdit v obecném významu, že manželský sex se v 19. století oprostil od jakékoli známky erotičnosti, je pak spíše projekcí jakého badatelova či badatelčina - s dovolením - manželského či partnerského pesimismu do myslí a citů lidí minulosti. Neboť, jak to tak asi můžeme vědět? Tvrzení, že manželská sexualita se tak orientovala jen na plodnost, je tvrzením podobné povahy. Že takový požadavek zněl z kazatelen a že byl nesen staropanenskou prudérností "kostelních bab", je možná pravda. Avšak, proč by se zpovědníci s takovou horlivostí starali o to, zda manželé neuplatňují antikoncepční praktiky (je dokonce teze, že právě toto zpovědnické dotazování přispělo k jejich znalosti a šíření)? A je možné, že k prudérnost a k sexuální abstinenci vyzývající mravokárnost někdy může být jen "vznešenou" artikulací závisti... Nechci zde však zcela negovat tvrzení Lenderové. Ta jistě má ke svým závěrům také pramenné ("empirické") důvody. Chci jen upozornit, že to, co tvrdí, nelze říkat s takovou jednoznačností a s takovým nárokem na obecnou platnost, jak je to v posuzované práci kladeno. Ostatně tam, kde autorka této studie z Lenderové přebírá její odkaz na Foucaultovu konceptualizaci problému sexuality (s. 5), jde, po mém soudu, již produktivním směrem. cestě.

(2.) S tím určitou měrou souvisí i autorčina snaha odpovědět na otázku, "do jaké míry se obraz [prostituce - J. H.], který krásná literatura nabízí, přibližuje realitě, jak moc si jej autor upravil a do jaké míry se nechal unést vlastními pocity" (s. 2)? Jenomže, co je vlastně "realita" prostituce? Jistě lze se patrně dost objektivně shodnout na popisu n její určité "empiricko-statistické" roviny (bylo tolik a tolik nevěstinců, v nich bylo tolik a tolik žen, v policejních protokolech lze najít určitý počet osob vyšetřovaných v souvislosti s prostitucí, dochovaly se prameny typu průkazů prostitutek atd.). To, však, oč v této práci jde, je roviny pocitů, emocí, etických postojů, obecně řekněme "(kulturních) hodnot" ("veškeré axiologické aktivity jsou kulturními výkony *par excellence*", srov.: Jiří PEŠEK, *Setkáni s Klio. Studie z dějin dějepisectví*, Praha 2014, 721). Nadto toto přiřazování "hodnot" je skupinově, individuálně či kontextuálně specifické. V této rovině axiologického zaujímání postojů je již jen těžko nalézt nějakou jednoznačnou (celospolečenskou) "realitu prostituce". Z toho plyne otázka *role krásné literatury v socio-kulturním poli*. Máme na ni nahlížet (a) spíše jako na symptom, *indikátor* či *indicii* skutečnosti, nebo jako (b) jako na

*faktor, který tuto skutečnost spolukonstituuje. Beletrie přece jak zobrazuje, tak ale také nabízí schémata vnímání reality a vzorce jednání. Jak by z hlediska autorka předkládané práce nahlížela na Tyla, Němcovou, Nerudu, Machara či Kische?*

(3.) Možná by stálo za to více rozlišovat mezi literárním (uměleckým) slohem (stylem), k němuž přísluší autoři krásné literatury, jejichž díla jsou v práci rozebírána. Právě tak by bylo možné vhodně více vzít v potaz žánr těchto děl. Nesouhlasil bych zcela s tvrzením, že jde o "spisovatele, tvořící ve stejném období" (s. 44). V *Barušce* Boženy Němcové má téma prostituce (nadto ještě vlastně nenastalé) zcela jinou funkci (sama autorka na s. 33 ji vystihuje, jde o zobrazení rozporu ryzího, čistého venkova vs. zkaženého, hříšného města), než v Kischově *Tomce Šibenici*. Víím, že příklady z krásné literatury nejsou v práci tak četná, aby bylo možné do nich vnést nějaké jasněji prokazatelné třídící hledisko, přece však nešloby tyto slohové a žánrové rozdíly ještě více analyticky zhodnotit?

Uvedené otázky jsou však chápány především jako vstup do diskuse při ústní části obhajoby. Nemění nic na tom, že práci považuji v zásadě za zdařilou a tudíž ji se samozřejmostí *doporučuji k obhájení* a navrhuji hodnotit jako *výbornou*.

*Jan Horský*

V Praze 23. května 2015